

<https://doi.org/10.56583/frp.2695>

Adam Olechowski*

Akademia Nauk Stosowanych we Wrocławiu

<https://orcid.org/0000-0002-4331-8428>

Jarosław Wiśnicki**

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

<https://orcid.org/0000-0002-1164-4624>

„Przyszła wojna będzie wojną niewidzialną. Dopiero, gdy dany kraj zauważy, że jego plony uległy zniszczeniu, jego przemysł jest sparaliżowany, a jego siły zbrojne są niezdolne do działania, zrozumie nagle, że brał udział w wojnie i że tę wojnę przegrywa”.

Fryderyk Joliot-Curie

„Każda epoka ma swoje wojny”.

Carl von Clausewitz

* Adam Paweł Olechowski – doktor nauk politycznych. Swój doktorat obronił w roku 1999 na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. W swojej działalności naukowo – badawczej specjalizuje się w zagadnieniach związanych z bezpieczeństwem, szczególnie w jego wymiarze informacyjnym, oraz oddziaływaniem informacyjnym na duże grupy społeczne. Wyniki swoich badań prezentował nie tylko na konferencjach i w opracowaniach naukowych, lecz również w artykułach dziennikarskich opublikowanych w czasopismach o tematyce militarnej i politycznej.

** Jarosław Wiśnicki – podpułkownik rez. mgr. Adiunkt na Wydziale Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Ukończył Wyższą Szkołę Oficerską Wojsk Lądowych. Jest absolwentem dziennikarstwa, socjologii, politologii i nauk o bezpieczeństwie. Wykładowca nauk o bezpieczeństwie informacji na uczelniach cywilnych i wojskowych. Zainteresowania badawcze skupiają się na komunikacji międzykulturowej, psychologii społecznej i operacjach wpływu społecznego. Związane są ściśle z pracą zawodową, koncentrując się głównie na zagadnieniach związanych ze współczesnymi konfliktami zbrojnymi, ze szczególnym uwzględnieniem operacji informacyjnych i psychologicznych, a także zagadnień związanych z geopolityką i geostrategią, zarówno w ujęciu historycznym, jak i współczesnym.

WYKORZYSTANIE ZACHOWAŃ KONFORMISTYCZNYCH WE WSPÓŁCZESNYCH OPERACJACH INFORMACYJNYCH

Streszczenie

Konformizm czyli podporządkowanie się woli grupy, przywódcy lub uznanego autorytetu jest tą siłą, która skłania człowieka zarówno do popełnienia najohydniejszej zbrodni jak i bohaterskiego czynu. W niniejszym opracowaniu ukazane zostanie działanie warunkujących konformizm mechanizmów wpływu społecznego. Jest to niezbędne ze względu na cel niniejszego opracowania. Celem tym jest zaś uświadomienie czytelnikom wpływu zachowań konformistycznych dużych mas społecznych na przebieg działań wojennych. Kwestie te nabierają szczególnego znaczenia w przypadku wojen nowego typu, w których większość operacji toczyć się będzie w nowym środowisku walki, jakim jest ludzki umysł. Potwierdza to już wojna, która obecnie toczy się w Ukrainie. Z tego też względu w opracowaniu zamieszczona została ogólna analiza konformistycznych zachowań i ich uwarunkowań społeczności rosyjskiej. Zrozumienie tego zagadnienia może mieć bowiem duże znaczenie w przypadku pełnoskalowej konfrontacji z Rosją.

Słowa kluczowe: *konformizm, walka informacyjna, wojna kognitywna, mechanizmy wpływu społecznego, Ukraina, Rosja*

THE USE OF CONFORMIST BEHAVIOUR IN CONTEMPORARY INFORMATION OPERATIONS

Abstract

Conformism, i.e. submission to the will of a group, leader or recognized authority, is the force that drives a person to commit both the most heinous crime and a heroic deed. This paper will show the workings of the conditioning mechanisms of social influence on conformism. This is necessary in view of the purpose of this study. In turn, this goal is to make readers aware of the impact of conformist behavior of large social masses on the course of warfare. These issues take on particular importance in the case of wars of a new type, in which most operations will take place in a new combat environment – the human mind. This has already been confirmed by the war currently being waged in Ukraine. For this reason the study includes a general analysis of conformist behavior and its determinants of the Russian community. This

is because understanding this issue can be of great importance in the event of a full-scale confrontation with Russia.

Keywords: *conformism, information warfare, cognitive warfare, social influence mechanisms, Ukraine, Russia*

~ . ~

Wstęp

Stratedzy twierdzą, iż w wojnach i konfliktach zbrojnych XXI w. olbrzymią rolę odgrywać będą trzy nowe środowiska walki: cyberprzestrzeń, kosmos i ludzki umysł. Dowodów na słuszność tych twierdzeń dostarczają konflikty do jakich doszło pod koniec XX i w pierwszych dziesięcioleciach XXI w. W szczególności konflikt na Ukrainie, który określany już bywa pierwszą wojną kognitywną (świadomościową). Wojna taka rozgrywa się w sferze percepcji i manipulacji umysłami. Jednym z jej celów jest pełne podporządkowanie jednostek i społeczeństw woli agresora i przyjęcie jego wizji świata. Dlatego też znaczenia nabierają interdyscyplinarne badania nad konformizmem społecznym. Konformizm staje się bowiem potężnym orężem współczesnych operacji informacyjnych. Zrozumienie jak i dlaczego jednostki poddają się wpływom grupy lub uznawanego przez nie autorytetu, pozwala na skuteczniejsze projektowanie strategii komunikacyjnych i obronnych w warunkach wojny kognitywnej. Dzięki analizie tego zjawiska, niniejsze opracowanie rzuca światło na jego zastosowania i konsekwencje w kontekście konfliktów nowej generacji, gdzie manipulacja i wpływ społeczny odgrywają zdecydowanie większą rolę niż kiedykolwiek wcześniej. To podejście pozwala nie tylko na naukowe zgłębianie natury ludzkiej, ale także na rozwijanie metod obrony przed masową manipulacją, co jest nieocenione w czasach, gdy informacja jest bronią.

Wszyscy, czy tego chcemy czy nie, jesteśmy konformistami. Nie oznacza to, iż w określonych sytuacjach nie boimy się przeciwstawić czynnie lub biernie presji wywieranej na nas przez innych, nawet wtedy gdy stanowią oni przytłaczająca większość. Generalnie jesteśmy jednak skłonni do uległości, szczególnie wobec tych, którzy przewyższają nas swoją pozycją społeczną, wiedzą lub autorytetem. Bez większego trudu, chociaż czasem z pewnymi oporami, podporządkowujemy się również woli większości. Najprostszym wytłumaczeniem naszych konformistycznych zachowań może być fakt, iż człowiek jest „zwierzęciem społecznym”. Nie może więc funkcjonować w całkowitym oderwaniu od innych ludzi. To uzależnienie człowieka od grupy ma uwarunkowania biologiczne. Chodzi bowiem o przetrwanie gatunku i przekazanie swoich genów następnym pokoleniom.

Większe szanse na osiągnięcie tego celu mieli nie pojedynczy ludzie, lecz ci, którzy dla swego bezpieczeństwa i przetrwania łączyli się w grupy¹. Funkcjonowanie w grupie wymaga natomiast od tworzących ją jednostek podporządkowania się pewnym, obowiązującym w niej regułom i, co się z tym wiąże, uległości wobec woli większości lub poleceń liderów grupy. Konformistyczne zachowania wpajane są więc nam niemalże od urodzenia w wyniku procesu socjalizacji. Przykładem wpajania takich zachowań mogą być chociażby będące wszak „mądrością narodu” przysłowia: „wpadłeś między wrony, krakaj jak i one”, „pokorne ciele dwie matki ssie” czy angielskie „when in Rome do as the Romnas do”.

Zgodnie z tym konformizm można więc zdefiniować jako skłonność jednostki do podporządkowywania się normom grupy w odpowiedzi na pośrednie i zakamuflowane formy nacisku². Tym samym konformizmu jest niczym innym, jak ujednoliceniem danej grupy społecznej pod względem określonej normy zachowania³. Mając na względzie podjęty temat, należy podkreślić, iż konformizmem nazywa się również zmianę zachowania lub opinii jednostki zgodnie z naciskiem grupy⁴. Konformista przyjmuje więc postawę zgodną z wpływem społecznym. Wpływ ten jest zaś procesem, w wyniku którego dochodzi do zmian zachowania, opinii czy uczuć wskutek tego, co robią, myślą lub czują inne osoby. W przedmiotowej sytuacji warunkiem wpływu społecznego nie jest ani uświadomienie sobie przez jednostkę zachodzących w niej zmian, ani intencjonalność oddziaływań kreatorów informacji⁵.

Innymi słowy, postawa konformistyczna to postawa, która jest nastawiona na utrzymanie członka danej społeczności czy też żołnierza w zgodzie grupą społeczną, z pododdziałem. Konformista jest skłonny do ulegania naciskom zewnętrznym. Taka postawa stanowi, dla większości ludzi, warunek zachowania równowagi społecznej⁶. O konformistach można więc powiedzieć, iż są to: *pokornie kłaniający się „okolicznościom” (jak powiedziałby Norwid), zwolennicy kompromisów i postaw racjonalistyczno-pozytywistycznych...*⁷

Jedną z form konformizmu jest tzw. publiczny konformizm, czyli publiczne dostosowanie się do zachowań innych ludzi bez wiary w to co robimy lub mówimy⁸. Często konformizm przybiera formę bezrefleksyjną, w której posłusznie

¹ C. K. Oyster, *Grupy. Psychologia społeczna*, Poznań 2002, s. 57.

² C. K. Oyster, s. 351.

³ Encyklopedia PWN, 2024, hasło: *konformizm*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/konformizm;4008817.html> [dostęp: 18.01.2024].

⁴ Tamże.

⁵ B. Wojciszke, *Psychologia społeczna*, Warszawa 2022, s. 276.

⁶ E. Markiewicz, *Konformista – kto to jest? Definicja, przykłady, etymologia*, <https://polszczyzna.pl/konformista-kto-to-jest-definicja-synonimy-przyklady/> [dostęp: 11.01.2024].

⁷ Tamże.

⁸ E. Aronson, Wilson T. D., Akert R. M., *Psychologia społeczna. Serce i umysł*, Poznań 1997, s. 270.

przyjmuje się obowiązujące w danej grupie poglądy, wartości i zasady, bez żadnego zastanowienia się nad nimi⁹. Z konformizmem wiąże się też pojęcie uległości. Pod pojęciem tym rozumie się zmianę zachowania w odpowiedzi na bezpośrednie polecenie lub życzenie innych¹⁰. Prowadzone na gruncie psychologii społecznej badania eksperymentalne, dowiodły, że ludzie dostosowują swe zachowanie do zachowań innych członków grupy społecznej w sytuacjach niejasnych i trudnych¹¹. W takie niejasne i trudne sytuacje obfituje zaś każdy konflikt zbrojny. Instytucją, w której podczas konfliktów zbrojnych w sposób szczególnie uwidaczniają się konformizm i uległość jest armia. Wynika to, m.in. z jej hierarchicznej struktury, w której przenoszenie autorytetu dowódcy, a w niektórych przypadkach nawet nieformalnego przywódcy, np. doświadczonego „frontowca”, ma wpływ nie tylko na zachowanie pojedynczego żołnierza, lecz także całych pododdziałów czy oddziałów. W sposób nieco przejawiskawiony pokazane jest to filmach wojennych. Przykładem mogą być amerykański „Pluton” i rosyjska „9 Kompania”, w których młodzi, rzuceni w wir wojny żołnierze pomimo swoich obaw i lęków podporządkowują się nie tylko woli autorytetów, lecz również, czasami wyimaginowanemu, naciskowi ze strony grupy (pododdziału).

Rzeczywistość okazuje się jednak o wiele groźniejsza od stanowiącej jej odbicie sztuki. Historia dowodzi, że podczas wojen konformistyczne zachowania często prowadziły do zbrodni wojennych i ludobójstwa. Tak było m.in. w przypadku dokonanej w latach wojny wietnamskiej przez wojska amerykańskie masakry ludności cywilnej w wietnamskiej wiosce My Lai. Jak podczas procesu zeznawał jeden z biorących w niej udział żołnierzy: *„To była istna rzeź. Starsze osoby dźgano bagnietami po całym ciele. Kobiety i dzieci były zabijane strzałami w tył głowy. Stałem jak sparaliżowany i nie mogłem nic zrobić. Bałem się, że sam zginę, jeżeli się przeciwstawię”*¹².

Analizujący wydarzenia w My Lai amerykańscy psychologowie społeczni ustalili, że jedną z przyczyn zaistniałego stanu rzeczy był fakt, iż biorący udział w akcji niedoświadczeni żołnierze otrzymali od starego, doświadczonego frontowca (pilota śmigłowca) mylną informację, iż cała wioska opanowana jest przez Vietcong (partyzanci Narodowego Frontu Wyzwolenia Wietnamu Południowego), który przygotował na Amerykanów zasadzkę. Z przytoczonego przykładu wynika, iż u podstaw konformistycznych zachowań, szczególnie tych przejawianych w sytuacjach nowych i niepewnych, leży informacja. Przekazywana wprost lub w sposób mniej czy bardziej zawoalowany przez uznany, formalny lub

⁹ E. Aronson, s. 288.

¹⁰ C.K. Oyster, s. 368.

¹¹ E. Aronson, s. 274.

¹² „To była istna rzeź” Jak Pentagon zamiatął pod dywan wymordowanie wioski, „Historia. Do Rzeczy”, dodano 31.03.2021, <https://historia.dorzeczy.pl/177928/masakra-w-my-lai.html> [dostęp: z dn. 15.01.2024].

nieformalny autorytet, sprawia, że ludzie zmieniają swe postawy i zachowania podporządkowują się innym oraz działają tak, jak inni. Można więc mówić o tzw. informacyjnym wpływie społecznym. Pod pojęciem tym rozumieć należy wpływ uzyskanej od innych ludzi informacji na nasze zachowanie w niejasnej sytuacji. Dostosowujemy się ponieważ wierzymy, że cudza interpretacja zaistniałej sytuacji jest lepsza od naszej¹³. W przypadku czynów o charakterze kryminalnym, w tym także zbrodni wojennych, o wiele łatwiej jest nam rozgrzeszyć się z popełnionego przestępstwa, jeżeli zostało ono popełnione także przez innych członków grupy, w skład której się wchodzimy¹⁴. Nie oznacza to jednak, że przyjęte przez nas konformistyczne postawy i zachowania są wynikiem naszej niemocy, słabości lub przestępczych skłonności.

Powyższe przykłady dowodzą, że informacja – przekazywana wprost lub w sposób mniej czy bardziej zdewaluowany, pochodząca od lidera danej społeczności. Sprawia to, że ludzie zmieniają swe postawy i zachowania podporządkowują się innym oraz działają tak, jak inni. Przykładowo, każda grupa społeczna, oddział żołnierzy, organizacja społeczna czy społeczność danej dzielnicy itp., kieruje się w swym działaniu pewnymi schematami, stereotypami, czy inną kalką pojęciową upraszczająca myślenie, wartościowanie, postrzeganie czy finalnie działanie. Badania eksperymentalne prowadzone na gruncie psychologii społecznej dowiodły, że szczególnie w sytuacji trudnej (a taką bez wątpienia jest pole walki), istoty ludzkie dostosowują swe zachowanie do postępowania innych członków grupy społecznej. W dodatku, jak zauważył to jeszcze w XIX w. francuski psycholog i socjolog Gustave Le Bon, w grupie zanika nasze ja i poddajemy się uczuciom i myślom całej grupy¹⁵. Szczególnego znaczenia nabiera to w instytucji hierarchicznej, którą niewątpliwie jest armia gdzie przenoszenie autorytetu dowódcy; formalnego przywódcy, nie formalnego – duchownego, na zachowania pojedynczego żołnierza, a nawet całych pododdziałów czy oddziałów, jest zjawiskiem w pełni naturalnym, nazywanym – na gruncie nauk społecznych – konformizmem.

Kształtu przyszłej wojny nie da się przewidzieć. Antycypując, można jednak z całą pewnością stwierdzić, iż jednym z głównych środowisk walki będzie w niej ludzki umysł. Z tego względu najważniejsze operacje tej wojny prowadzone będą na płaszczyźnie informacyjno – psychologicznej. Związane z oddziaływaniem na psychikę człowieka osiągnięcia naukowo – techniczne mogą w dodatku sprawić, że obiekty oddziaływania informacyjnego, nie zawsze będą wiedzieć, jak się zachować, w jaki sposób postąpić, a nawet czasami nie będą w stanie ocenić, co się

¹³ E. Aronson, s. 269.

¹⁴ R. Kwasiński, *Metody przesłuchań stosowane przez FBI. Rzecz o tryumfie nauki i rozumu*, Warszawa 2020, s. 192.

¹⁵ G. Le Bon, *Psychologia tłumu*, Kraków 2020, s. 17.

w rzeczywistości dzieje. W tym przypadku możemy więc mówić o tzw. wojnie kognitywnej lub świadomościowej.

Teza o dominacji w wojnach przyszłości operacji informacyjno-psychologicznych znajduje potwierdzenie w koncepcji wojen czwartej i piątej generacji, w których to komponent informacyjny w wielodomenowym środowisku operacyjnym staje się coraz istotniejszy. Wynikiem tego jest nasilenie się zmagania o serca i umysły zarówno żołnierzy, jak i zaangażowanej w konflikt społeczności cywilnej oraz tzw. światowej opinii publicznej, czyli audytorium międzynarodowego. Należy mieć na względzie, iż w realnej walce zbrojnej, żołnierze i ludność cywilna obszaru objętego działaniami wojennymi, będą podlegać olbrzymim obciążeniom psychicznym i fizycznym. Dynamika działań w rejonie prowadzenia operacji wojskowych wymagać będzie ponadprzeciętnego wysiłku fizycznego obniżając tym samym zdolność do racjonalizacji percepcji bodźców. W konsekwencji spowoduje to ograniczenie zdolności podejmowania właściwych decyzji, przyjmowania racjonalnych postaw i zachowań¹⁶.

Nowoczesne środki prowadzenia wojny, wpływają na to, że obiekt oddziaływania informacyjnego, nie będzie posiadać również wystarczającej wiedzy, by podjąć decyzję zgodną z celem prowadzonych działań w skali makro. To właśnie ta grupa, poszukiwać będzie: wzorów zachowań oraz odpowiedzi na piętrzące się pytania i wątpliwości. Innymi słowy, będzie poszukiwać dobrego i użytecznego źródła wiedzy jakim jest:

- zachowanie innych ludzi,
- normy obowiązujące w konkretnych grupach społecznych,
- wskazówka pochodząca od autorytetów, ekspertów.

Na podstawie powyższych ustaleń wynikają znaczące dla prowadzonych rozważań konstatacje. Możemy wobec tego zakładać, iż prowadzenie działań informacyjnych w trakcie operacji obronnej, która prowadzona jest w Ukrainie oparta jest na trzech podstawowych kierunkach wpływania na postawy konformistyczne:

Wpływie normatywnym – gdzie człowiek, jako istota społeczna, podda się naciskowi społecznemu, realizowanemu przez działania psychologiczne i przyjęcie postawy, zgodnie z preferowanymi przez siły oddziaływania informacyjnego, zgodnie z podawanymi wzorcami zachowań, w szczególności sposób z normami wyznawanymi przez grupę odniesienia, tj. tę, z którą obiekt oddziaływania najbardziej się utożsamia, o której mówi „my”¹⁷.

Wpływie informacyjnym – gdzie oddziaływanie psychologiczne ma zapewnić dostarczenie żołnierzom i ludności cywilnej takiej wiedzy, która w konsekwencji

¹⁶ J. Patoka, *Psychologiczne zachowania żołnierzy*, w: *Działania psychologiczne z żołnierzami uczestniczącymi w sytuacjach kryzysowych*, Oddział Społeczno-Wychowawczy, Dowództwo Wojsk Lądowych, Warszawa 2004, s. 30.

¹⁷ B. Wojciszke, *Psychologia społeczna*, Warszawa 2022, s. 277.

spowoduje przyjęcie takich a nie innych postaw i zachowań. W konsekwencji sprowadza się to do dążenia do tego, by być lubianym i akceptowalnym przez inne jednostki¹⁸.

Wpływie autorytetu, w którym obiekt informacyjnego oddziaływania legnie presji osób powszechnie uznawanych za autorytety i rozpocznie realizowanie czynności podanych przez te osoby, a nawet gdy podane wzory zachowań nie będą zgodne z wcześniej wyznawanymi wartościami i normami, a postawy i zachowania innych ludzi oraz żołnierzy pododdziału, będą zgoła odmienne od tego, co nakazuje autorytet.

Pierwszy kierunek wynika z faktu, iż żołnierz lub osoba cywilna, jest zmuszony do działania w grupie społecznej. Jego zachowaniem reguluje chęć bycia akceptowalnym, potrzeba afiliacji, upodobnienia się do innych. Z reguły, nikt nie chce żyć w samotności, z nikim nie rozmawiając. Naturalna potrzeba bycia akceptowalnym, wypływa również z konieczności i potrzeby wsparcia emocjonalnego oraz zaspokojenia uczuć wyższych. Postawy i zachowania konformistyczne, przyjmowane na gruncie normatywnego wpływu społecznego, wynikają także z czystego egoizmu tkwiącego w każdym z ludzi. Oznacza to, że właściwie nikt nie chce być odrzuconym, nie chce kierować zainteresowania na swoją osobę z negatywnym zabarwieniem emocjonalnym, nikt nie lubi być wyśmiewanym i izolowanym, gdyż może to oznaczać utratę wymiernych – w sensie psychologicznym, społecznym i nie tylko – korzyści z racji przynależności do danej grupy społecznej. Jednym z ważniejszych narzędzi informacyjnych służących, m.in. zaspokojeniu potrzeby afiliacji jest propaganda. Przede wszystkim chodzi o propagandę integracyjną, której zadaniem jest unifikacja i wzmocnienie istniejących struktur społecznych¹⁹. Funkcją propagandy jest z resztą dostarczanie społeczeństwu pożądaných przez nadawcę komunikatu propagandowego ocen i interpretacji zachodzących wydarzeń²⁰. W tym kontekście interesującym jest fakt, iż w sytuacjach szczególnych, a taką niewątpliwie jest wojna, człowiek głoszący poglądy inne niż w oficjalnych mediach może podlegać surowym represjom, aż do kary śmierci włącznie. Sytuację taką opisał George Orwell w swojej dystopijnej powieści „Rok 1984”. Posiadanie odmiennych od oficjalnie obowiązujących poglądów zostało tam określone mianem myślozbrodni.

Drugi z kierunków, informacyjnym wpływ społeczny opiera się na doświadczeniach płynących z badań prowadzonych na gruncie psychologii społecznej. Powszechnie akceptowany jest pogląd, że człowiek to istota społeczna i całe jego życie to nieustanne interakcje społeczne. Sami często stykamy się w życiu co-

¹⁸ Tamże.

¹⁹ B. Dobek-Ostrowska, J. Fars, B. Ociepa, *Teoria i praktyka propagandy*, Wrocław 1997, s. 29

²⁰ Tamże, s. 30.

dziennym z sytuacjami, gdzie wielu naszych znajomych, nie wie jak się zachować w określonej sytuacji. Student nie wie, jak ma wyglądać jego referat, jak skonstruować opracowanie co zrobić w wynikami badań przeprowadzonych analiz. Wtedy to właśnie, poszukuje informacji co, jak i gdzie, odnajdując ją w zachowaniach innych bardziej doświadczonych, którzy są dla niego wyznacznikiem podejmowanych decyzji. Nie oznacza to jednak, że przyjęte przez nas konformistyczne postawy i zachowania, są wynikiem naszej niemocy i słabości.

Trzeci kierunek osadzony na wpływie autorytetu, determinowany jest przez fakt, że ludzie nigdy nie posiadają wiedzy absolutnej. W każdym działaniu, odnajdziemy taki fragment, w którym szukamy eksperta-autorytetu, zdolnego określić nam, jaką przyjąć postawę i jak się zachować. Dlatego też w wojnie informacyjnej wyjątkowo silne ataki wymierzone są właśnie w uznawane przez daną społeczność autorytety oraz liderów opinii publicznej. Ich celem jest zdezauduowanie i skompromitowanie tych osób. W skrajnych przypadkach osoby te są nawet mordowane. Drastycznym przykładem mogą być dokonywana przez Niemców, w latach II wojny światowej eksterminacja polskiej inteligencji (Intelligenzaktion). Inną formą walki z autorytetami może być zastępowanie ich tzw. antyautorytetami, tj. różnego rodzaju demagogami udającymi dobroczyńców i zbawców narodu. Rozwiązane takie było proponowane przez rosyjskiego, emigracyjnego teoretyka wojskowości, płk. Jewgienija Messnera²¹. Przydatnym przy kreowaniu antyautorytetów jest Internet, w szczególności zaś internetowe media społecznościowe. Dowodem tego może być rosnąca popularność różnego rodzaju influencerów o nierzadko wątpliwych kompetencjach. Autorytet tych internetowych „ekspertów” oparty jest nie na ich rzeczywistych dokonaniach i wiedzy, lecz na ilości tzw. „lajków” (polubieni), często wygenerowanych przez oparte o sztuczną inteligencję roboty internetowe – boty.

Niezbędnym jest zaprezentowanie wyjaśnień, dotyczących sposobów oddziaływań psychologicznych, w kierunku wywołania postaw i zachowań konformistycznych. Zanim powiemy **jak**, celowe będzie spojrzenie na problem z perspektywy czasu a więc **kiedy** prowadzić oddziaływanie.

Dokonując uogólnień dotyczących specyfiki każdej walki, wymienić należy najistotniejsze kwestie mające wpływ na jej przebieg. Najważniejsze z nich to:

Utrzymanie tajemnicy operacyjnej tak, by obiekt oddziaływania nie dostrzegł nadawcy ani nie podejrzewał intencjonalności odbieranych treści oddziaływania informacyjnego. Bezpieczeństwo informacji oraz kontrola nad rozpowszechnianym przekazem są krytyczne dla tego typu działań. Unikanie wycieków, dezinformacji i utrzymywanie wiarygodności operacji są kluczowe dla ich skuteczności.

²¹ J. E. Messner, *Miatież imia triet'iej wsiemirnoj*, w: *Rossijskij Wojennyj Sbornik*, Moskwa 2005, s. 113.

Prowadzenie walki w rozproszonym wielodomenowym środowisku informacyjnym zwiększa intensywność bodźcowania przeciwnika oraz intensyfikuje oddziaływanie na obiekt oddziaływania.

Działania informacyjne powinny być zintegrowane z ogólną strategią działań militarnej, politycznej i informacyjnej. Współpraca między różnymi służbami i agencjami jest kluczowa, aby skutecznie kształtować całościowy przekaz.

Prowadzone aktywności powinny być skoordynowane z innymi elementami kampanii militarnej, informacyjnej i politycznej. Współpraca między różnymi dziedzinami działań umożliwia osiągnięcie synergii.

Nieustanne wpływanie na opinię publiczną budujące przychyłność dla prowadzonych działań z jednoczesnym deprecjonowaniem przeciwnika.

Prowadzenie oddziaływania przy użyciu mitów, stereotypów, itp. oraz norm społeczno-kulturowych w zakresie korzystnym dla prowadzenia działań.

Permanentne intoksykowanie środowiska informacyjnego przeciwnika.

Doświadczenia prowadzone przez socjologów i psychologów społecznych, wskazują na istnienie metodologicznych reguł wywierania wpływu na ludzi opartych na przyjmowaniu postaw i zachowań o charakterze konformistycznym. W wojnach kognitywnych, wykorzystanie w normatywnym wpływie realizowanym przez siły i środki działań informacyjnych, wykorzystywane są reguły takie jak:

Reguła wzajemności – odnosi się do współżycia w każdym pododdziale, grupie społecznej opiera się na ogólnej normie. Ważnym aspektem tej reguły i towarzyszącemu jej poczuciu zobowiązania jest powszechność jak występowania²². Sprawadza się ona do odpowiadania przysługą na przysługę. Zachodzące interakcje społeczne są wprost proporcjonalne do więzów społecznych spajających grupę. Upraszczając, im większa intensywność interakcji, zwłaszcza tych w sytuacjach trudnych, które niewątpliwie zachodzą podczas prowadzenia działań wojennych, tym większe zastosowanie tej reguły.

Reguła zaangażowania i konsekwencji – sprawadza się do tego, iż ludzie dążą do tego, aby ich działania były spójne z wyznawanymi przez nich wartościami. Istota tej reguły wypływa z głęboko zakorzenionej potrzeby wspólnotowości a co za tym idzie też i spójności. Skutkuje to uznaniem za swoje pewnych poglądów i przekonań, by będąc wewnątrznie umotywowanym wskazywać innym, że jest się konsekwentnym i zaangażowanym w realizację wyznaczonych celów. Stąd też zaangażowanie żołnierzy poprzez rozlicznie zachodzące interakcję w procesie szkolenia bojowego, prowadzą w konsekwencji do podejmowania działań zbieżnych z przeznaczeniem sił zbrojnych. Korzyści płynące ze stosowania tej reguły, zawierają się w trzech aspektach. Pierwszy jest właściwy, w zasadzie, każdej kulturze ujmując te dwie cechy postaw i zachowań, jako cnoty. Drugi uwarunkowuje dzięki konsekwencji i zaangażowaniu osiągnięcie zakładanych

²² R.B. Caldini, *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Gdańsk 2021, s. 33-35.

celów. Trzeci aspekt leży w pojmowaniu zaangażowania i konsekwencji, jako metody wygodnego działania, umożliwiającego łatwiejsze funkcjonowanie zgodnie z jedną sprecyzowaną linią postępowania.

Reguła społecznego dowodu słuszności mówi o skłonności do naśladowania zachowań i postaw pozostałych członków społeczeństwa grup społecznych, jak i żołnierzy.²³ Istotnym w efektywnym wykorzystaniu reguły jest niepewność i podobieństwo. Pierwszy czynnik wskazuje na proporcjonalność wynikającą z niepewności jaka towarzyszy podjęciu decyzji czy przyjęciu postawy wobec jakiegoś zdarzenia, do poddawania się wzorcowi ułatwiającemu podjęcie odpowiedniej reakcji. Drugi czynnik określa skłonność do zawierzenia osobom podobnym do nas. Stąd też w społeczności żołnierskiej argumentowane są zdarzenia zaistniałe np. w innej jednostce wojskowej czy w innej bitwie. Podobnie dzieje się w cywilnych grupach społecznych, w których optymalizując tę regułę następuje powoływanie się na sytuacje zbieżne z zaistniałą. Współcześnie istotnym narzędziem tej reguły są media społecznościowe, dzięki którym poprzez lajkowanie czy udostępnianie danych treści, zwiększany jest społeczny dowód słuszności.

Reguła lubienia i sympatii odnosi się do pozytywnych emocji w kontekście życia społecznego w każdym pododdziale czy grupie społecznej. Opiera się ona z jednej strony na odniesieniu do wzorców, którymi są m.in. bohaterowie narodowi czy żołnierze którzy odznaczyli się odwagą i walecznością w bitwie. Społeczności ludzkie w oparciu o tę regułę tworzą silne więzi emocjonalne i lojalnościowe w ramach jednostek wojskowych czy grup społecznych. W tym kontekście, współpraca oparta na jednolitych wzorcach wywołujących pozytywne relacjach między żołnierzami przyczynia się do efektywności operacyjnej i zdolność jednostki do przeciwdziałania wyzwaniom. Tworzone współczucie i zaufanie między żołnierzami lub ludnością cywilną mogą prowadzić do większej gotowości do ryzyka w sytuacjach krytycznych, ponieważ każdy czuje, że ma wsparcie swojego zespołu. Ponadto, relacje pełne sympatii mogą przyczynić się do lepszego przestrzegania dyscypliny i ładu społecznego, ponieważ ludzie chętniej dostosowują się do standardów wspólnoty, którą darzą sympatią. Należy podkreślić, iż wojskowe grupy zadaniowe czy zespoły służb ratunkowych oparte na sympatii i przyjaźni mogą wpływać na poprawę dobrostanu psychicznego. W trudnych chwilach emocjonalne wsparcie kolegów może być kluczowe.

Reguła niedostępności odnosi się do kształtowania przekonania, iż cenione są bardziej treści i rzeczy trudno dostępne lub ograniczone. Zasada ta wpływa na społeczne zachowania, preferencje oraz wartość przypisywaną pewnym zasobom, osobom

²³ D. Bogusz, *Społeczny dowód słuszności*, <https://www.bonavigator.pl/spoleczny-dowod-slusznosci.html> [dostęp: 19.01.2024].

czy wydarzeniom na podstawie ich pozornej rzadkości lub ograniczonego dostępu²⁴. W warunkach wojennych, w których następuje utrudniony dostęp do informacji, reguła ta zyskuje na znaczeniu. Z jednej strony stając się zasobem nad wyraz pożądanym z drugiej pieczętowanie chronionym

Reguła autorytetu zapewnia utrzymanie porządku społecznego, sprawność działania różnych grup i instytucji. Jest też postępowaniem rozsądnym, ponieważ autorytety zwykle znajdują się na rzeczy oraz wygodnym, ponieważ posłuszeństwo wobec nich zwalnia nas z podejmowania licznych decyzji, których podjąć nie chcemy lub nie potrafimy, a także z odpowiedzialności za realizację owych nie swoich decyzji.

Warto podkreślić, iż dobroczynne posłuszeństwo autorytetom może doprowadzić w skrajnych sytuacjach do następstw tragicznych w skutkach. Przykładem potwierdzającym tę tezę, są dwa systemy społeczne XX w.: faszyzm i komunizm. Opierały się one na ślepych posłuszeństwie wobec autorytetu i każdy z nich doprowadził bardzo szybko do unicestwienia dziesiątków milionów istnień ludzkich. Odpowiedzialni za dokonywane mordy jednak nie poczuli się do winy – ponieważ wypełniali jedynie polecenia przełożonych. Adolf Eichmann, główny koordynator i wykonawca planu ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej, a także zagłady znacznej ilości ludności innych nacji jak, polskiej czy romskiej, podczas swojego procesu przyznając się do zarzucanych mu działań twierdził, że ma czyste sumienie, gdyż wypełniał jedynie rozkazy swego wodza i uregulowania prawne swojego kraju. Podobnie uważali w latach II wojny niemieccy generałowie, z których rozkazu zabijane były kobiety i dzieci. Postawieni przed alianckimi sądami twierdzili oni, iż mają czyste sumienie gdyż wykonywali jedynie rozkazy przełożonych²⁵. Wbrew pozorom wypowiedzane słowa nie były tylko przyjętą linią obrony. Były przede wszystkim efektem skrajnego konformizmu, któremu poddały się niemieckie elity wojskowe.

Dobrym przykładem przybierania postawy konformistycznej są Rosjanie. Ich uwarunkowania dziejowe przyczyniając się do przyjmowania przedmiotowych postaw. Zasadniczych przyczyn należy doszukiwać się w uwarunkowaniach cywilizacyjnych. Feliks Koneczny badając cywilizację turańską, do której zalicza się też znaczne tereny współczesnej Rosji, wyodrębnił cechy ją charakteryzujące, jak militarizm organizacji społecznej, lokalizm religijny, brak pojęcia narodowość, państwowość opierająca się na prawie prywatnym i nadrzędność czynnika ekonomicznego, któremu inne sfery życia społecznego są podporządkowane²⁶.

²⁴ D. Kiszczak, *Wykorzystanie technik wpływu społecznego*, <https://lscdn.pl/download/1/5275/Technikiwpływuspołecznego.pdf> [dostęp: 20.01.2024].

²⁵ H. Arendt, *Eichmann w Jerozolimie*, Kraków 2022, s. 57-63.

²⁶ Z. Modrzejewski, M. Dejnacki, *Walka informacyjna w rosyjskiej kulturze strategicznej*, „Przegląd Geopolityczny” 2023, 46, s. 106.

Uczony ten wyraża przekonanie, że filarem tej cywilizacji jest bezwzględne podporządkowanie społeczeństwa woli przywódcy. W jego woli leży ich życie i śmierć. W cywilizacji turańskiej kaprysy wodza zastępują prawo. Według Konecznego władca jest właścicielem całego państwa, wszystkich i wszystkiego, a cała ludność znajduje się u niego w niewoli. Za jego przyzwoleniem może obdarować wybrane osoby jakąś formą własności lub zwiększyć swobodę osobistą, lecz te przywileje są czasowe i obowiązują do ich odwołania²⁷. Podstawę porządku społecznego, tego obszaru cywilizacyjnego stanowi zasada nadrzędności czynnika ekonomicznego. Na pierwszy plan wysuwa się agresywna walka o byt. W konsekwencji czego naturalną jest militaryzacja organizacji społecznej, z główną zasadą bezwzględnego posłuszeństwa wobec przywódcy oraz wyznaczonych przez niego pełnomocników wypełniających swymi wpływami wszelkie dziedziny życia.

W kontekście konfliktu rosyjsko – ukraińskiego interesujące mogą być poglądy współczesnego ukraińskiego polityka i publicysty, Jewgienija Filindasza, na temat ukraińskiego społeczeństwa. Opierając się o rozważania amerykańskiego politologa Samuela Huntingtona podzielił on Europę na dwie strefy cywilizacyjne – zachodnią i prawosławną, do której oprócz Rosji i Białorusi zaliczył także Ukrainę, Mołdawię, Serbię, Grecję, Bułgarię, Czarnogórę i Macedonię Północną²⁸. Jedną z głównych, odróżniających cywilizację prawosławną od zachodniej cech jest, wg Filindasza, dominacja „My” nad „Ja”, czyli inaczej mówiąc kolektywizm, a nie indywidualizm²⁹. Jak zaś wynika z prezentowanych na wstępie niniejszego opracowania rozważań funkcjonowanie w kolektywie wymaga podporządkowania się woli większości lub przywódców grupy, a więc konformizmu. Wnikliwa obserwacja osób narodowości ukraińskiej zdaje się to potwierdzać. Ludzie ci, w swojej masie, wydają się być bardziej skłonni do konformizmu i uległości, szczególnie wobec władzy, niż Polacy. Pamiętać też należy, iż wpływ na konformistyczne zachowania mieszkańców obszaru poradzieckiego, w tym gł. Rosjan, Białorusinów i Ukraińców, miały nie tylko uwarunkowania kulturowo-religijne, lecz również doświadczenia historyczne z czasów imperium rosyjskiego i ZSRR.

W przypadku Rosji historyczne potwierdzenie utrzymywania się przez wieki uległości i bezwzględnego posłuszeństwa władzy znajdujemy w silnym autorytaryzmie czasów carskich. Obywatelom wówczas narzucono pewne normy społeczne i polityczne. Przykładem tego jest Iwan Groźny, który jako pierwszy uzyskał tytuł „car”. Jego rządy w XVI wieku były nacechowane bezwzględnym utrzymaniem jednolitej władzy i podporządkowania społeczeń-

²⁷ F. Koneczny, *O cywilizację łacińską*, Kraków 1999, s. 55.

²⁸ J. Filindasz, *Ukraina ce nie Ewropa*, Kijew 2019, s. 46.

²⁹ J. Filindasz, s. 131.

stwa. Wprowadzona przez niego opricznicza (system sprawowania władzy) i ograniczenia swobód szlachty wpłynęły na konieczność przyjmowania postaw konformistycznych przez poddanych.

Kolejnym przykładem może być car Piotr I (od 1721 r. imperator), który poprzez utworzenie Świętobliwego Synodu Rządzącego w pełni podporządkował rosyjską cerkiew prawosławną władzy państwowej. Tenże car reformując administrację państwową utworzył też swego rodzaju tajną policję polityczną – *Preobrażenskiy Prikaz* (Tajna Kancelaria Spraw Śledczych). Autokratyczne rządy sprawowała również Cesarzowa Wszechrusi Katarzyna II. Za jej panowania konformizm wobec władzy był wspierany przez rozwinięty aparat państwowy i przywileje jej mandatariuszy.

Przykłady konformistycznych zachowań ówczesnych mieszkańców Rosji zostały opisane w literaturze. Typowym przedstawicielem w pełni podporządkowanym aż do ślepego uwielbienia władzy carskiej rosyjskich elit wojskowych, jest jeden z bohaterów „Wojny i pokoju”, hrabia Mikołaj Rostow. Główny bohater tej powieści, hrabia Pierre Bezuchow, jest co prawda krytycznie nastawiony wobec caratu, ale wychowywał się on za granicą, przez otoczenie uznawany jest za dziwaka, a poza tym jest nieślubnym, chociaż oficjalnie uznanym, synem hrabiego Kiryła Bezuchowa, czyli kimś znajdującym się, wg. ówczesnych norm obyczajowych, poza społeczeństwem. Zachowania konformistyczne opisane są także w noweli Fiodora Dostojewskiego „Sobowtór”. Jej bohaterem jest urzędnik rosyjski niższego szczebla (właściwie jego sobowtór), Goladkin, który wobec stojących wyżej jest serwilistą, poniewiera i lekceważy zaś ludzi stojących niżej w hierarchii niż on. To, iż carska administracja pełna była takich Goladkinów potwierdza nie tylko literatura piękna (np. A. Mickiewicz „Dziady”, N. Gogol „Rewizor”) i wspomnieniowa, ale także historiografia. Swego rodzaju potwierdzeniem tego faktu jest także ludowe przysłowie rosyjskie, iż „*Kolleżskij registrator (najniższy stopień urzędniczy w carskiej Rosji) pocztowej stancyi imperator*”. Kontynuowanie tejże organizacji społeczeństwa odnajdujemy również w okresie radzieckim, gdzie system totalitarny wymagał od obywateli przyjmowania postaw zgodnych z oficjalną ideologią i pełnego posłuszeństwa wobec rządzącej partii komunistycznej. Szczególnie ważną rolę w kształtowaniu pożądanych przez radzieckie władze postaw odegrała armia, która stała się „prawdziwą, stalinowską szkołą komunizmu”³⁰. W pierwszym etapie formowania „radzieckiego człowieka” głównymi narzędziami były agitacja i propaganda, oraz zrytualizowane uroczystości partyjne. Masowe parady, uroczystości i propagandowe kampanie skłaniały ludzi do głośnego wyrażania poparcia dla władzy. Działania te nie okazały się jednak zbyt skuteczne. Krąg ślepo podporządkowanych stalinowskiej władzy osób ograniczał się praktycz-

³⁰ S. E. Zwieriew, *Wojennaja ritorika wtorej mirowoj Riecziewoje wospitanie wojsk w mieżwojennij period i w gody wojny*, Sankt Petrburg 2024, s. 51.

nie do działaczy partyjnych i mieszkańców większych miast. Ogół społeczeństwa, na zasadzie mimikry, powtarzał tylko wyuczone propagandowe formułki i, w oficjalnych wystąpieniach, przestrzegał komunistycznych rytuałów³¹. Władze sowieckie sięgnęły wówczas po sprawdzoną jeszcze za carskich czasów metodę – terror. Represje polityczne, cenzura i ograniczenia swobód obywatelskich wymuszały przyjmowanie postaw konformistycznych wobec wykładni partyjnej. Niestety ten przesadny konformizm mało nie doprowadził ZSRS do zguby. Konformistyczne wobec władz partyjnych zachowania wyższej kadry dowódczej były bowiem jedną z przyczyn klęsk ponoszonych przez Armię Czerwoną w początkowym okresie agresji niemieckiej na ZSRS³².

Rządy w okresie post-sowieckim, również wymuszają silne poczucie konformizmu wobec władzy. Rządzenie państwem przez Władimira Putina nacechowane jest silnym przywództwem i ciągłym podkreślaniem suwerenności zagrożonego obcą agresją kraju³³. Utwierdzenie obywateli w przekonaniu o nieomyślności przywódcy kraju wzmacnia kontrola mediów, ograniczenia działań opozycji politycznej oraz represje wobec krytykujących poczynania prezydenta. Te ostatecznie dzieją się w oparciu o szereg regulacji prawnych, które coraz bardziej ograniczają wolności obywateli. Działanie takie wpisuje się w jeden paradygmatów cywilizacji turańskiej jakim jest dawanie przywilejów tylko czasowo. Przykładami takich rozwiązań jest wprowadzenie w 2013 r. prawa kryminalizującego publikowanie treści uważanych za naruszające „zbiorową moralność”. Przedmiotowa ustawa umożliwia ściganie prawne treści, które są sprzeczne z oficjalną narracją państwa³⁴. Podobny cel miało wprowadzenie prawa umożliwiającego ściganie osób i karanie za „niepoprawne politycznie” treści w Internecie. Ten akt prawny z 2014 r. ma na celu kontrolowanie przepływu informacji i eliminowanie treści uważanych za szkodliwe dla państwa³⁵. Innym przykładem jest wprowadzone rozszerzenie prawa medialnego w 2019 r. Ta regulacja prawna rozszerza działanie ustawy o zagranicznych agentach na osoby fizyczne – zagranicznymi agentami zostają osoby, które otrzymują finansowanie z zagranicy oraz rozpowszechniają treści adresowane do nieograniczonej liczby odbiorców. Tym samym umożliwia ona ściganie prawne osób i organizacji nie zachowujących jednomyślności z przywód-

³¹ Tamże, s. 81.

³² Tamże, s. 15.

³³ Straszanie czającym się wrogiem jest jedną z metod wymuszania posłuszeństwa. Metodą tą posługiwano się w ZSRS, kiedy to socjalistycznemu państwu zagrażali zachodni imperialiści.

³⁴ Human Rights Watch, *World Report 2014: Russia, Events of 2013*, <https://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/russia> [dostęp: 01.02.2024].

³⁵ INTERNATIONAL CENTER FOR NOT-FOR-PROFIT LAW, *Rosja*, https://www-icnl-org.translate.goog/resources/civic-freedom-monitor/russia?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc [dostęp: 01.02.2024].

ca państwa³⁶. Na liście obcych agentów dominują nazwiska krytycznych wobec władzy dziennikarzy. Oprócz nich wymienieni są tam także opozycyjni politycy, prawnicy, naukowcy i ludzie kultury, m.in. pisarz Dmitrij Głuchowski czy raper Iwan Driomin „Face”³⁷.

W 2023 r. podpisany został dekret o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za czyny stwarzające zagrożenie dla życia ludzi i mające na celu destabilizację sytuacji w kraju³⁸. Przytoczone powyżej regulacje prawne nie oddają ogromu obwarowań prawnych przyczyniających się do kontrolowania przepływu informacji w kraju i eliminowania treści, które mogą w niebezpieczny sposób przyczynić się do podważenia autorytetu głowy państwa. Wymuszający konformizm model cywilizacyjny trwa więc nadal.

Pozorna słabość obywateli kryje w sobie jednak siłę. Konformizm w społeczeństwie rosyjskim ma długą historię i wpływa na różne aspekty życia społecznego, politycznego i kulturowego. W kontekście sytuacji kryzysowej odgrywa istotną rolę zarówno w umacnianiu jedności narodu, jak i w potencjalnym tłumieniu różnorodnych opinii czy sprzeciwu wobec działań rządu. Potwierdza ją to zarówno aktywności mające miejsce podczas „Wielkiej Wojny Ojczyźnianej” czy w obecnie prowadzonej wojnie z Ukrainą. W przypadku tego pierwszego stwierdzenia, jak w ZSRS i w Rosji mówi się o niemieckiej agresji w latach II wojny światowej, konformizm w społeczeństwie rosyjskim był wzmocniony przez swoisty symbol jakim stała się postać Józefa Stalina, który wykreowany został na wodza i zbawcę narodu³⁹. Nie tylko Czerwonoarmiści, lecz całe radzieckie społeczeństwo podporządkowało się woli przywódcy by finalnie pokonać przeciwnika. Skutkowało to podjęciem nadprzeciętnego wysiłku społecznego dla osiągnięcia założonego celu. Przekuwając początkowe porażki w zwycięstwo. Czyż nie jest podobnie we współcześnie trwającej wojnie z Ukrainą? Tu konformizm jest również widoczny, zwłaszcza poprzez jednoznaczne ujednolicenie normatywu narodowego. Sytuacja taka sprzyja przekuciu początkowych porażek i związanego z tym chaosu w sukces. W obszarze gospodarczym, mając na względzie PKB, już został osiągnięty. Zatem, raz jeszcze

³⁶ Portal Organizacji Pozarządowych, *Agenci społeczeństwa. Ustawy o zagranicznym finansowaniu w Rosji*, <https://publicystyka.ngo.pl/agenci-spoleczenstwa-ustawy-o-zagranicznym-finansowaniu-w-rosji> [dostęp: 01.02.2024].

³⁷ Википедия, 1991, Список иностранных агентов (Россия), [https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_иностранных_агентов_\(Россия\)#Физические_лица,_признанные_СМИ_—_«иностранными_агентами»](https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_иностранных_агентов_(Россия)#Физические_лица,_признанные_СМИ_—_«иностранными_агентами») [dostęp: 06.02.2024].

³⁸ Wirtualna Polska, *Rosja zaostrza kary za zdradę i terroryzm. Putin podpisał ustawy*, <https://www.rp.pl/polityka/art38415251-rosja-zaostrza-kary-za-zdrade-i-terroryzm-putin-podpisal-ustawy> [dostęp: 01.02.2024].

³⁹ SJP, *Symbol* – 1. «znak, osoba, przedmiot itp., które coś oznaczają» 2. «osoba lub zwierzę będące uosobieniem czegoś», <https://sjp.pwn.pl/slowniki/symbol.html> [dostęp: 06.02.2024].

nadrzędność czynnika ekonomicznego, któremu inne sfery życia społecznego są podporządkowane w cywilizacji turańskiej się sprawdza. W kontekście militarnym żołnierze mawiają, że logistyka nie jest wszystkim ale wszystko bez logistyki jest niczym. Czy wobec tego eksperci i stratedzy wojskowi, upatrujący sukces prowadzonych operacji militarnych, w ilości pocisków, dział i czołgów pomylili się, raz jeszcze nie biorąc pod uwagę czynnika ludzkiego, który od zawsze jest najistotniejszym determinantem każdej wojny? Zapewne dlatego, czynnik ludzki, bez względu na utechniczenie armii odgrywa istotną rolę a jego niedocenianie kończyć się może fiaskiem zakładanej strategii.

Czy wobec tego nie byłoby zasadnym w rozpoznaniu i analizach potencjalnych scenariuszy działań przeciwnika uwzględniać nie tylko demografię czy ilość ludności a potencjał społeczny lub inaczej „siłę duchową społeczeństwa” do prowadzenia walki i stawienia oporu. Założenia taktyczne określają co prawda proporcję sił w różnych działaniach zbrojnych, jednakże dla zdefiniowania tych proporcji nie wystarczy kalkulacja potencjału zbrojnego czy uwarunkowań terenowych. Istotnym czynnikiem, zwłaszcza we współcześnie toczonych wojnach kognitywnych jest potencjał ludzki a jego diagnoza winna być wnikliwa i kompleksowa.

Podsumowanie

Reasumując można stwierdzić, iż konformizm jest olbrzymią siłą zdolną pchnąć ludzi zarówno do czynów wzniosłych jak i nikczemnych. Siła ta z powodzeniem wykorzystywana była przez przywódców do sterowania podległymi ich władzy masami. Przykładem mogą być wojny, podczas których konformizm potrafi zagłuszyć w człowieku jego instynkt samozachowawczy oraz przełamać opór przed zabiciem drugiego człowieka. Wiele wskazuje, iż w przyszłych wojnach konformizm może zyskać na znaczeniu. Przyczynić się do tego może rozwój naukowo – techniczny, szczególnie w takich dziedzinach jak informatyka, telekomunikacja, psychologia społeczna i kogniwiistyka. Jak zaś wykazano w niniejszym opracowaniu na zachowania konformistyczne duży wpływ ma oddziaływanie informacyjne zarówno na pojedynczego człowieka, jak i na duże zbiorowości ludzkie. Zaznaczyć jednak należy, iż na wojnie zachowania konformistyczne nie zawsze mogą zagwarantować zwycięstwo. Zabijają one bowiem tak cenną w działaniach wojennych inicjatywę własną dowódców i żołnierzy, a także przyczyniają się do niepotrzebnych strat bojowych wśród posłusznych woli nieudolnych dowódców żołnierzy. To właśnie „*idiotyzm, tępota i nieodpowiedzialność dowódców, i bezradna pokorność żołnierzy*” przyczyniły się do poniesionych w latach II wojny światowej olbrzymich strat osobowych Armii

Czerwonej⁴⁰. Inny mankament armii i społeczeństwa, w których posłuszeństwo wymuszane jest siłą, ukazany został w poemacie Kornela Ujejskiego „Maraton”: „Cóż jednak znaczy taka ćma motłochu, Wylęgła z prochu, czołgająca w prochu, Którą do boju popędzają biczem, Aby nie pierzchła przed wolnych obliczem”⁴¹.

Niniejsze opracowanie rzuca nowe światło na mechanizmy konformizmu społecznego, ukazując ich znaczenie we współczesnych konfliktach. Rozumienie konformizmu, jako narzędzia zarówno manipulacji, jak i obrony, ma zasadnicze znaczenie dla kształtowania strategii komunikacyjnych i obronnych. Studia nad konformizmem nie tylko wzbogacają naszą wiedzę o dynamice grupowej i wpływach społecznych, ale również uwypuklają konieczność rozwijania nowych metod ochrony przed manipulacją w epoce informacji. Dzięki temu stanowić będą cenne źródło wiedzy dla badaczy, strategów i decydentów, zwiększając naszą zdolność do przewidywania i reagowania na dynamikę wojny kognitywnej. Autorzy niniejszego opracowania uważają, iż może być ono przydatne w studiach nad konformizmem społecznym, zainspiruje do dalszych interdyscyplinarnych badań, a także znajdzie praktyczne zastosowanie w ochronie społeczeństw przed destrukcyjnym oddziaływaniem informacyjnym.

References

Bibliografia

Opracowania i artykuły

- Arendt H., *Eichmann w Jerozolimie*, Kraków 2022.
- Aronson E., Wilson T. D., Akert R. M., *Psychologia społeczna. Serce i umysł*, Poznań 1997.
- Cialdini R. B., *Wydzieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Gdańsk 2021.
- Dobek-Ostrowska B., Fars J., Ociełka B., *Teoria i praktyka propagandy*, Wrocław 1997.
- Filindasz J., *Ukraina ce nie Ewropa*, Kijew 2019.
- Koneczny F., *O cywilizację łacińską*, Kraków 1999.
- Kwaśniewski R., *Metody przesłuchań stosowane przez FBI. Rzecz o tryumfie nauki i rozumu*, Warszawa 2020.
- Le Bon G., *Psychologia tłumu*, Kraków 2020.
- Messner J.E., *Miatież imia triet'iej wsieмирnoj*, w: *Rossijskij Wojennyj Sbornik*, Wypusk 21, Moskwa 2005.
- Modrzejewski Z., Dejnacki M., *Walka informacyjna w rosyjskiej kulturze strategicznej*, „Przegląd Geopolityczny” 2023, 46.
- Oyster C.K., *Grupy. Psychologia społeczna*, Poznań 2022.
- Patoka J., *Psychologiczne zachowania żołnierzy*, w: *Działania psychologiczne z żołnierzami uczestniczącymi w sytuacjach kryzysowych*, Oddział Społeczno-Wychowawczy, Dowództwo Wojsk Lądowych, Warszawa 2024.

⁴⁰ E. Zwieriew, s. 170.

⁴¹ K. Ujejski, *Maraton*, <https://pl.wikisource.org/wiki/Maraton> [dostęp z dn. 10.02.2024].

Wojciszke B., *Psychologia społeczna*, Warszawa 2022.

Zwieriew S. E., *Wojennaja ritorika wtoroj mirowoj Riecziewoje wospitanie wojsk w mieżwojennj period i w gody wojny*, Sankt Petrburg 2024.

Źródła internetowe:

Słowniki, encyklopedie:

Encyklopedia PWN, hasło: *konformizm*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/konformizm;4008817.html> [dostęp: 18.01.2024].

SJP, *Symbol* – 1. «znak, osoba, przedmiot itp., które coś oznaczają» 2. «osoba lub zwierzę będące uosobieniem czegoś» na <https://sjp.pwn.pl/slowniki/symbol.html> [dostęp: 06.02.2024].

Википедия, Список иностранных агентов (Россия), [https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_иностранных_агентов_\(Россия\)#Физические_лица,_признанные_СМИ_—_«иностранными_агентами»](https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_иностранных_агентов_(Россия)#Физические_лица,_признанные_СМИ_—_«иностранными_агентами») [dostęp: 06.02.2024].

Artykuły:

Bogusz D., *Spoleczny dowód słuszności*, <https://www.bonavigator.pl/spoleczny-dowod-slusznosci.html> [dostęp: 19.01.2024 r.].

„Historia. Do Rzeczy” 2021, „*To była istna rzeź*”. Jak Pentagon zamiatął pod dywan wymordowanie wioski, <https://historia.dorzeczy.pl/177928/masakra-w-my-lai.html> [dostęp: z dn. 15.01.2024].

Human Rights Watch, *World Report 2014: Russia, Events of 2013*, <https://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/russia> [dostęp: 01.02.2024].

INTERNATIONAL CENTER FOR NOT-FOR-PROFIT LAW, 2023, *Rosja*, https://www-icnl-org.translate.google/resources/civic-freedom-monitor/russia?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc [dostęp: 01.02.2024].

Kiszcza D., *Wykorzystanie technik wpływu społecznego*, <https://lscdn.pl/download/1/5275/Tech-nikiwpływuspoecznego.pdf> [dostęp 20.01.2024].

Markiewicz E., *Konformista – kto to jest? Definicja, przykłady, etymologia*, <https://polszczyzna.pl/konformista-kto-to-jest-definicja-synonimy-przyklady/> [dostęp: 11.01.2024].

Portal Organizacji Pozarządowych, *Agenci społeczeństwa. Ustawy o zagranicznym finansowaniu w Rosji*, <https://publicystyka.ngo.pl/agenci-spoleczenstwa-ustawy-o-zagranicznym-finansowaniu-w-rosji> [dostęp: 01.02.2024].

Ujejski K., *Maraton*, <https://pl.wikisource.org/wiki/Maraton> [dostęp: 10.02.2024].

„Wirtualna Polska” 2023, *Rosja zaostza kary za zdradę i terroryzm. Putin podpisał ustawy*, <https://www.rp.pl/polityka/art38415251-rosja-zaostza-kary-za-zdrade-i-terroryzm-putin-podpisal-ustawy> [dostęp: 01.02.2024].